

*О.С. ЯСИНОВСЬКА,
аспірант Інституту
економіко-правових досліджень
Національної академії наук України*

СОЦІАЛЬНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Державні господарські об'єднання мають розгорнуту виробничу структуру, підтримку з боку держави, є економічно стійкими. Ця особливість надає їм суттєвої переваги порівняно з приватними підприємствами та об'єднаннями. Зважаючи на ці особливості, вони покликані до вирішення важливих питань, які актуальні в суспільстві та можуть функціонувати в тих галузях економіки, рівень рентабельності яких не викликає інтересу приватного сектору.

В цілому проблемам діяльності господарських об'єднань присвячені праці С.М.Грудницької, В.О.Джуринського, В. С. Щербини, І. М. Кравець та інших. Однак у більшості випадків в юридичній літературі не приділяється увага завданням, які виконують державні господарські об'єднання.

Метою цієї статті є визначення завдань функціонування державних господарських об'єднань і підготовка пропозицій щодо закріплення їх на законодавчому рівні.

Інтерес до розробки питання та конкретизації завдань державних господарських об'єднань пов'язаний із тим, що, по-перше, останні не є комерційними суб'єктами господарювання, але в рамках своєї компетенції можуть отримувати прибуток від діяльності. Отже, виникає питання, які саме завдання виконують ці суб'єкти

господарювання. По-друге, триває процес розробки проекту Закону України «Про господарські об'єднання», який покликаний до визначення шляхів законодавчого врегулювання відносин, пов'язаних з діяльністю об'єднань. Таким чином, новий закон має усунути ті прогалини, які існують сьогодні в законодавстві, що регулює правове становище господарських об'єднань.

На сьогодні правове регулювання державних господарських об'єднань здійснюється Господарським кодексом України (далі – ГК України). Відповідно до ч. 1 ст. 118 ГК України об'єднання підприємств створюються для вирішення спільних економічних та соціальних завдань. ГК України не уточнює зміст цих завдань.

Відповідно до Концепції проекту Закону України «Про господарські об'єднання» закріплення конкретних завдань та цілей в якості необхідного елемента вказаного проекту, не зазначено [1]. Відповідно, конкретні завдання не закріплені і в проекті Закону України «Про господарські об'єднання» [2].

Як вказує І. М. Любімов, істотну роль для ефективності існування державних підприємств відіграє не стільки їх кількість, скільки визначення пріоритетів і цілей їх діяльності, які повинна встановити держава і законодавчо закріпити [3, с. 30]. Первинними для таких підприємств повинні бути ті цілі, які, перш за все, пов'язані з виконанням соціально-економічної функції держави як найбільш великого власника та гаранта забезпечення соціальної спрямованості економіки, що слідує зі ст. 13 Конституції України [3, с. 31]. Якщо комерційні організації, за загальним правилом, мають прибутковість діяльності за самоціль, тобто прагнуть до отримання максимального прибутку, то для державних підприємств прибутковість діяльності не є самоціллю [3, с. 31].

При цьому питання щодо їх ефективності має відігравати другорядну роль, оскільки основні цілі державних підприємств повинні бути пов'язані не стільки з отриманням прибутку будь-якою ціною, скільки із здійсненням конкретної суспільно-корисної функції. У цьому полягає одна з головних відмінностей державної підприємницької діяльності від приватної [3, с. 32].

Роль і значення господарських об'єднань в економічній системі України проявляється у виконуваних ними функціях, що визначаються, за загальним правилом, в індивідуальному порядку – тими актами, якими утворюються об'єднання [4, с.23].

І. М. Любімов вказує, що завданнями функціонування державних підприємств доцільно визнати: 1) здійснення господарської діяльності, яку дозволено здійснювати виключно державним підприємствам; 2) здійснення інноваційної діяльності, розробки та виготовлення продукції, що знаходиться у сфері інтересів держави і забезпечує національну безпеку; 3) забезпечення економічно ефективного використання об'єктів державної власності, що використовуються у сфері господарювання, як правило, тих, що не підлягають приватизації; 4) здійснення діяльності, що забезпечує вирішення соціальних завдань, виробництва суспільних товарів і послуг для максимального збільшення виробництва загального блага (у тому числі реалізації певних товарів і послуг за мінімальними цінами) [5].

Слушною є думка І. М. Любімова, який вказує, що мета державних підприємств завжди буде похідною від функцій засновника, тобто функцій самої держави, таких, наприклад, як забезпечення прав і свобод громадян, обороноздатності країни, державної безпеки [5].

Зважаючи на економічний та науковий потенціал державних господарських об'єднань, вважаємо за

необхідне розглянути інноваційну діяльність як провідне завдання цих суб'єктів господарювання.

З цього приводу О. М. Вінник зазначає, що одним з видів господарської діяльності (а для значної частини суб'єктів господарювання – складовою їх господарської діяльності, що забезпечує конкурентоздатність її результатів – товарів, робіт, послуг) є інноваційна діяльність, яка має особливе значення у зв'язку з орієнтацією нашої держави на забезпечення інноваційного шляху розвитку економіки країни [6, с. 559].

Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів (затв. Постановою КМУ від 22.05.1996 року №549), визначено, що державне господарське об'єднання є інноваційною структурою [7].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про інноваційну діяльність» суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів [8, ст. 5].

Чи є державне господарське об'єднання одним з провідних суб'єктів господарювання, який здійснює ефективну інноваційну діяльність? Це питання є спірним.

Як зазначає А. В. Пилипенко, сучасне підприємство в широкому плані слід розглядати як складну технічну систему, стійке функціонування якої на ринку залежить від своєчасного постачання необхідної інформації та необхідних матеріальних ресурсів, а також періодичного оновлення технологічного обладнання і кваліфікації персоналу [9, с. 8].

При цьому А. С. Гальчинський наголошує, що стратегічним напрямом політики забезпечення національної конкурентоздатності є, зокрема, створення нових організаційних форм в галузі досліджень і розширення промислових інновацій (у їхній склад можуть входити урядові відомства, приватні промислові компанії, вузи, науково-дослідні лабораторії) [10, с. 197-198].

Однією з визначальних умов досягнення високої ефективності інноваційного процесу в рамках цільових програм в ринкових умовах є створення дійового організаційно-економічного механізму управління, здатного забезпечити взаємозв'язок державних інтересів з інтересами окремих виконавців, застосування принципів внутрішньо-програмового госпрозрахунку, самофінансування, договірних відносин. У зв'язку з цим організаційними структурами управління програмами державного рівня, особливо на стадії широкого впровадження та комерціалізації інновацій, повинні виступати державні (змішані) асоціації, акціонерні товариства, консорціуми, фінансово-промислові групи, холдинги тощо [10, с. 219].

Досвід промислово розвинутих країн Південно-Східної Азії, Східної Європи, Балтики і Росії свідчить, що широке і ефективне впровадження нових технологій, комерційна реалізація результатів досліджень і розробок можливі лише за умов функціонування розгалуженої інноваційної інфраструктури, зокрема таких утворень як технопарки і технополіси, інноваційні та технологічні центри, бізнес-інкубатори, а також консалтингові, лізингові, інформаційні, сервісні, страхові фірми, центри колективного користування унікальним науковим устаткуванням та приладами, сертифікаційні, інжинірингові, маркетингові центри тощо [10, с. 220].

Крім того, беззаперечною перевагою великих фірм є їх міцне становище, переваги в отриманні кредиту,

урядових замовлень на НІОКР, розвинута матеріально-технічна база науки, можливість набору висококваліфікованих кадрів, що дозволяє їм братися за здійснення великих проектів, йти на науково-технічний та комерційний ризик, швидко розвивати нові виробництва [11, с. 46].

Таким чином, саме розгалужена система виробництва, наукові та економічні ресурси суб'єкта господарювання є сприятливими умовами для інноваційної діяльності державних господарських об'єднань.

Разом з тим відомі і зворотні факти, коли «гігантизм» аж ніяк не тягне за собою розширення потоку технічних нововведень, а іноді, навпаки, монополізація ринку слугує головною причиною технічного застою в цілих галузях промисловості [11, с. 48]. Значення її полягає у тому, що, не відмовляючись від проведення НІОКР, іноді навіть у великих масштабах, корпорація використовує їх результати лише тоді і остільки, коли її штовхає на це «навколишнє конкурентне середовище» [11, с. 49].

Отже, лише зважене регулювання інноваційної діяльності державних господарських об'єднань, закріплення її як провідної в законодавстві та статутах цих суб'єктів господарювання, фінансова підтримка з боку держави інноваційних проектів, державний контроль за цілеспрямованим та ефективним використанням коштів, що були надані на їх реалізацію, є запорукою успішної інноваційної діяльності державних господарських об'єднань.

Для конкретизації завдань державних господарських об'єднань розглянемо їх статuti. Так, відповідно до статуту державного концерну «Ядерне паливо» основними напрямками його діяльності є, зокрема, реалізація інвестиційних проектів; єдиної технічної політики, організація та координація проведення науково-дослідних і

проектно-конструкторських робіт, робіт, пов'язаних з виробництвом і впровадженням нової техніки, розробленням і впровадженням передових технологій в атомно-промисловому комплексі [12, п. 21].

Відповідно до статуту державного концерну «Укроборонпром» на концерн покладаються такі завдання: участь у виконанні державного оборонного замовлення; науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт [13, п. 4].

Отже, із проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Державні господарські об'єднання - активні учасники інноваційної діяльності, оскільки мають значну концентрацію матеріальних ресурсів, підтримку держави, високий рівень наукового потенціалу.

2. Соціально-економічними завданнями державних господарських об'єднань можуть бути:

- провадження діяльності, яка потрібна для нормального функціонування держави (задоволення соціальних потреб суспільства, забезпечення прав і свобод громадян, підтримання обороноздатності держави), в тому числі діяльності, що є державною монополією або за своїм характером може провадитися виключно державними суб'єктами господарювання;

- інноваційна діяльність, підвищення якості продукції, розробка нової високотехнологічної продукції; розвиток виробництва;

- виконання науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт.

Вказані завдання необхідно закріпити в проекті Закону України «Про господарські об'єднання».

Список використаних джерел

1. *Концепція проекту Закону України «Про господарські об'єднання»: Схвалено Кабінетом Міністрів України від 20.08.2008 р. №1124-р // Офіційний вісник України. – 2008. – № 63. – Ст. 2150.*
2. *Про господарські об'єднання: проект Закону України від 27.08.2010 р. / Кабінет Міністрів України*
3. *До питання щодо мети діяльності державних підприємств в Україні / А. Бобкова, І. Любімов // Правничий часопис Донецького університету. – 2005. – №1(13). – С. 29-33.*
4. *Джурицький В. О. Правове становище господарських об'єднань в Україні: монографія / В.О. Джурицький. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 222 с.*
5. *Любімов І. М. Правовий статус державних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / І. М. Любімов. – Донецьк, 2010. – 24 с.*
6. *Вінник О. М. Господарське право: навчальний посібник / О.М. Вінник. – К. : Правова єдність, 2009. - 766 с.*
7. *Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів: постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.1996 р. №549.*
8. *Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №36. – Ст. 266.*
9. *Пилипенко А. В. Инновационная активность российских предприятий: условия роста / Российская Академия наук. Институт истории естествознания и техники им. С. И. Вавилова. / А.В. Пилипенко.– М., 2003. – 432 с.*

10. *Інноваційна стратегія українських реформ* /А.С.Гальчинський, В. М.Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.
11. *США: промышленные корпорации и научные исследования* [отв.редактор доктор эк. наук В. А. Назаревский]. – М. – 1975. – 460 с.
12. *Статут державного концерну «Ядерне паливо»:* затв. постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2008 р. № 841 / *Офіційний вісник України.* – 2008. – №72. – Ст. 2425.
13. *Статут державного концерну «Укроборонпром»:* затв. постановою Кабінету Міністрів України від 31.08.2011 р. №993 / *Офіційний вісник України.* – 2011. – №74. – Ст. 2767.